Ze Sociálního ústavu Československé republiky.

V Publikacích Sociálního ústavu vyšel jako svazek č. 47 souhrn přednášek, pronesených v Sociálním ústavě na jaře minulého roku v cyklu přednášek o významu Společnosti národů a Mezinárodního úřadu práce a jejich důležitosti pro Československo. Úvod k této publikaci napsal ministr zahraničních věcí dr. Beneš. — Jako č. 49 Publikací Sociálního ústavu vyšla velmi zajímavá přednáška primáře dr. Kafky, přednesená rovněž na jaře minulého roku v Sociálním ústavě, na téma »Duševně choří v lidské společnosti.« Předmluvu k této publikaci napsal univ. prof. dr. Procházka. — Mimo to jsou v tisku tyto publikace: O odborovém hnutí zaměstnanců (napsal dr. Kotek); souhrn referátů o racionalisaci s hlediska hospodářského, technického, sociálního, fysiologického, psychologického a etického, a to nejen o racionalisaci v průmyslu, nýbrž i v obchodě, živnostech, stavebnictví, peněžnictví, zemědělství, veřejné správě, domácnosti a výchově; souhrn referátů přednesených v cyklu přednášek o mzdách a koupěschopnosti zaměstnanců a konečně přednáška dr. Lányho »O sociálních stránkách zločinnosti« a výsledek diskuse o této přednášce.

Činnost přednášková:

Cyklus přednášek o mzdách a koupěschopnosti zaměstnanců u nás zahájen byl v sociálním ústavě ČSR 30. ledna t. r. přednáškami pp. dr. Ant. Basche »O mzdových teoriích« a dr. Evžena Šterna »O významu vyšší mzdové úrovně«. Docent dr. Basch podal v úvodu své velmi zajímavé přenášky definici mzdové teorie, zdůraznil pak, že za nynějšího hospodářského systému výše mzdy nemůže býti žádným zákonným opatřením nadiktována, nýbrž že je výsledkem boje mezi zájmy zaměstnanců a zaměstnavatelů. Na všechny teorie mzdové, které známe, nutno hleděti s hlediska platnosti relativní. Nato podal přednášející přehled vývoje mzdových teorií od nejstarších (teorie existenčního minima, teorie železného zákona mzdového, teorie o mzdovém fondu), přešel k tak zv. mzdovým teoriím mocenským (teorie Marxova a Careyho), k teorii produktivity a k teorii mzdy sociální. Teorie sociální mzdy, vycházející z předpokladu protichůdného zájmu kapitálu a práce, připouští, že mocenské síly a poměry mají rozhodný vliv na výši mzdovou. Výsledek boje těchto zájmů je však omezen dvěma hranicemi. Dolní mez, pod niž nemůže mzda klesnouti, je určována existečním minimem dělníka, hranicí horní je minimum odměny kapitálu při podnikání. Mezi těmito oběma hranicemi však je velmi široké pole, v němž výše mezd může býti výsledkem mocenského boje určována. Po podání výstižného rozboru všech mzdových teorií přešel přednášející k otázce trhu práce. Pokud jde o pojem trhu práce, zdůraznil, že nejde o trh jeden, nýbrž o větší počet trhů práce, na sobě závislých, ale vykazujících zvláštní, pro výši mzdy směrodatné okolnosti (na př. kvalifikace dělníka, individuální vlastnosti pro určitou práci, nebezpečí práce, výkonnost, stáří, pohlaví, místní rozdíly). Vysvětluje dále, kdy a jaké účinky na mzdu má zvýšená nabídka na trhu práce, kdy rozhoduje tu pouhý počet, jak působí moment populační, stěhování dělnictva, jak působí organisovanost trhů, do jaké míry závisí výše mzdy od výkyvů konjunkturálních, jak působí volné nebo omezené vystěhovalectví či přistěhovalectví. Na straně poptávky je pro výši mzdy rozhodným především očekávaný výnos podniku pro zaměstnavatele. Tím otázka výše mzdy je v přímé úzké souvislosti se všemi otázkami

cenovými. Podnikatel není ve své poptávce po pracovní síle tak volný jako zaměstnanec při organisování nabídky pracovní síly, protože požadavek rentability podniku nutí podnikatele k poptávce po pracovních silách. O řešení problému zvýšení mezd usiluje se dvojí cestou: buď okamžitým zvýšením nebo plánovitou politikou mzdovou. V prvém případě jde vlastně o mocenský přesun a zvýšení mezd může býti buď jen v jednom odvětví na účet konsumu a tím i odvětví ostatních, nebo všeobecné zvýšení mezd, které buď znamená všeobecné zvýšení cenové hladiny nebo současné stlačení podnikatelova zisku anebo ostatních výrobních nákladů. Pozvolné zvyšování mezd může se díti plánovitým zmenšováním výrobních nákladů. Tu zmínil se zvláště o působení na výši mzdy snížením úroku, snížením všech při výrobě mrtvých položek, které připadají jednak na veřejnou správu, jednak jsou uvnitř podniku, a o vlivu obchodní politiky na tvoření mezd. Ke konci své přednášky přichází řečník k teorii vysokých mezd a staví tu zásadu správného poměru mezd jako důchodů a jako výrobních nákladů. Tendence nynější průmyslové výroby vyráběti množství hromadných statků, je příznivá snaze po zvýšení mezd. Racionalisace je v kausální souvislosti s teorií vysokých mezd. Také problém vysokých mezd řeší se dvojím způsobem. Buď je tu zvýšení regulativní, nastupující teprve po provedení racionalisace a mající způsobiti vyrovnání mezi zvýšením produktivity a podílem mzdy na výnosu, nebo zvýšení spekulativní, které má býti vlastně anticipací budoucího zlepšení provozu a je myšleno jako podnět celému hospodářství k ekonomisaci a zlepšení organisace výroby, ke zvýšení poptávky po zboží a zesílení domácího trhu. Při tom upozornil přednášející, pokud jde o spekulativní zvyšování mezd, na rozdíly co do provádění jeho u států s velkým vnitřním trhem a hojností kapitálu naproti zvyšování mezd u států, jejichž výroba je do značné míry odkázána na vývoz a kde proto zvyšování mezd má úzké hranice. Z rozboru hlavních cenotvorných složek mezd dovodil, proč výše mezd je různá v jednotlivých státech. Pokud jde o další vývoj, postavil se na základní stanovisko optimismu vzhledem k tomu, že struktura nynější výroby průmyslové ve vysokém hospodářství kapitalistickém vyžaduje pro hromadnou výrobu vysokých mezd. Překážky toho také na př. v oboru obchodní politiky lze překonávati jen postupně a proto toto zvyšování mezd v Evropě bude se díti jen určitým vývojovým tempem.

Dr. Evžen Štern ve své hutné a svými závěry programové přednášce především hovořil o vztazích mezi všeobecnou sociální politikou a životní úrovní zaměstnanectva. Uvedl, že by bylo nesprávné, kdyby sociální politikové zabývali se pouze sociálním zákonodárstvím a nevěnovali svou pozornost životní úrovni pracujících vrstev. Úprava pracovní doby, zákaz noční práce, námezdní práce dětí atd. zůstane jen na papíře, jestliže náležitá životní úroveň pracujících vrstev nezajistí dodržování těchto předpisů. Uvádí, že hospodářský vývoj XIX. století prokazuje, že koupěschopnost zaměstnanectva v důsledku průmyslové éry se zdvojnásobila, což vzhledem k dalším technickým vymožeностem a organisačnímu zdokonalování zaručuje určitý optimism do budoucna. Dále je zřejmo, že mzdy tvoří v průmyslovém podnikání strojovém a zracionalisovaném podstatně menší složku z celkových výrobních nákladů než v době výroby rukodílné nebo převážně rukodílné. Proto přílišná úzkostlivost při zvyšování mezd často se jeví jako vžitá tradice z období dřívějšího hospodaření. Přednášející je si vědom, že zvyšování mzdové úrovně může se díti pouze postupně, popírá však všeobecné tvrzení, že při vyšších mzdách je nutno zvyšovat ceny tovarů, což způsobí opětně všeobecné stoupnutí hladiny cenové, kteréžto tvrzení vyvrací zkušenostmi z hospodářských poměrů amerických a v posledních letech i německých. Úměrné zvýšení mezd může si zpravidla závod nahraditi lepší organisací. Zvýšení mezd pro-

jevuje se v podnikání jakožto zdravý podnět pro účelnější, úspornější a technicky dokonalejší organisaci závodů a podnikání, důvodem, aby se přestalo plýtvat s dříve levnou lidskou pracovní silou, s jejím časem a námahou. Zkušenosti ukazují též, že nízké mzdy nejsou vždy pro výrobu nejlevnější, neboť zvýšení mezd má vliv i na zvýšení intensity a kvality pracovního výkonu. Vyšší mzdy snižují pouze možnosti pro odbyt luxusního zboží, avšak jsou předpokladem k zvýšení spotřeby širokých vrstev a tím umožňují rozvinutí velkovýroby, která opětně snižuje všeobecné výrobní náklady a tím dosahuje snížení cen standardních tovarů hromadné spotřeby, národohospodářsky prospěšné. Bez koupěschopné spotřeby i nejproduktivnější investice v podnicích vyrábějících tovary denní potřeby nejsou rentabilními, avšak umožněná vyšší spotřeba kryje i s úrokem, úmorem a ziskem provedené investice. Nesmí se zapominati, že zaměstnanec je současně spotřebitelem. Oprávněné heslo v době rukodílné výroby »Pracuj a šetři« musí býti změněno v časovější heslo »Pracuj a rozumně utrácej«. Zaměstnanec, který se svou rodinou podstatnou část svého stoupajícího výdělku zkonsumuje, je pouze nadějí pro další možnosti vnitřního trhu a tím především domácí výroby. Zvýšení obecné lidové životní úrovně znamená současně zvýšení obecné kultury a civilisace. A poněvadž nezbytné potřeby snadno vzrůstají, snaha po zvýšení životní úrovně bude lidovým vrstvám stálým podnětem k vyšší pracovní intensitě ku prospěchu hospodářského rozvoje. Tyto snahy nutně vyústí v hospodářskou demokracii, která se projeví vystupňovanou spotřebou a tím rentabilitou výroby standartních tovarů hromadné spotřeby a obmezením a poklesem národohospodářsky škodlivé výroby předmětů luxusních, širokým vrstvám nepřístupných. Ke konci svých vývodů dr. Šterň uvedl, že u srovnání se Severní Amerikou brzdou vyšší životní úrovně v Evropě je její neracionální hospodářská organisace, čehož jsme si v Československu s jeho vnitrozemní polohou, poměrně malým vnitřním trhem a nezbytností poměrně velkého exportu a importu plně vědomi. Proto musíme pracovat k usnadnění hospodářských styků a dělby práce mezi jednotlivými zeměmi a především k většímu hospodářskému spjetí celé Evropy. Otázka zvýšení životní úrovně širokých vrstev musí být podle názoru přednášejícího řešena též racionalisací mezinárodních styků. Rychlý vývoj nových dopravních prostředků, americká konkurence a naše snaha po vyšší životní úrovni donutí Evropu k vzájemnému celnímu odzbrojení. Podporovat snahy po vyšší životní úrovni širokých vrstev je řešením sociální otázky zevšeobecněním průměrného blahobytu.

Na II. večeru cyklu přednášek, pořádaných Sociálním ústavem ČSR., na téma »Mzdy a koupěschopnost zaměstnanců v Československu« promluvili 6. února t. r. dr. Robert Kollar, vrchní odb. rada Státního úřadu statistického, »O mzdě s hlediska distribuce důchodu« a redaktor Th. Pistorius »O lidském činiteli ve výrobě«. Dr. Kollar uvedl ve své zajímavé přednášce, že průměr národního důchodu jeví se na podkladě daných odhadů národního důchodu (dr. Engliš 60 miliard, dr. Hotowetz 80 miliard) a počtu výdělečně činných v mezi od 9.900 Kč až do 13.000 Kč. Tomuto rozmezí se přibližují i mzdy kvalifikovaných dělníků (na př. hornické mzdy) i průměry zjišťované podle úrazového pojištění. Z toho nelze ovšem nijak vyvozovati, že mzdy jsou ve všech oblastech územních nebo ve všech oborech práce uspokojivé, neboť to nelze jediným průměrem dokazovati, poněvadž jediný průměr nemůže vystihnouti tyto podrobnosti distribuce. Lze však z toho usuzovati, že s celkového hlediska nemáme nějaké mimořádné poruchy distribuce. Přednášející ukázal na rozvrhu potřeb podle hlavních skupin spotřeby, že problém leží podobně jako u zemědělců v nepřiměřené režii, která často zbytečně zmenšuje kupní sílu důchodů, což ukázal na zvláště význačném pří-

kladu stavebních nákladů, u nichž asi dlužno hledati hlavní příčinu i našeho bytového problému. Že je třeba zvyšovati životní úroveň v zájmu pokroku a úspěšné soutěže s ostatním světem, není sporno, je jen sporna otázka jak. Opravdové ozdravění lze očekávati hlavně ve snížení cen, tedy zvyšováním reální mzdy zhospodárněním výroby i oběhu i veškeré správy, tedy hospodárnou organisací celého našeho hospodářství. Pouhé všeobecné zvyšování mezd a platů bez současného léčení našich organisačních poruch vedlo by jen k inflaci důchodů a utvrzovalo posavadní nehospodárný stav.

V druhé přednášce téhož večera přednášel Th. Pistorius »O lidském činiteli ve výrobě«. Přednášející v úvodu uvedl jako nápadný zjev, že vědecké řízení práce ve výrobě je prováděno především v oblasti technické a v druhé řadě pak organisační, že však veliká, složková oblast průmyslové výroby, kterou lze označiti souhrnně pojmem »lidský činitel«, zůstává v praxi namnoze vědeckým řízením práce nedotčena, jako by lidský činitel ve výrobě byl složkou mnohem podřadnější, než jsou technika, výrobní metody a organisace. Každá jednostrannost děje se vždycky na vrub někoho nebo něčeho a proto jednostranné opomíjení lidského činitele přináší zaměstnanecké složce škody. Řečník uvedl řadu citátů z moderních teoretiků vědeckého řízení práce, které svědčí o pronikajícím poznání, že základy vědeckého řízení práce jsou především rázu psychologického a že sebe dokonalejší technika a organisace přinášejí malý užitek, je-li přehlížen lidský činitel. Čím více věda, zejména psychotechnika, fysiologie a sociologie rozrůstají, tím více se nedostatečná péče průmyslu o lidského činitele objevuje neudržitelná. V cizině mnohé průmyslové závody začínají již v péči o lidského činitele dohánětí, shledávajíce, že práce člověkova jest hospodářsky faktorem důležitějším, cennějším a citlivějším než stroje a vše ostatní. V péči o lidského činitele ve výrobě jsme v poměru k celkové úrovni doby značně opožděni. Přednášející poukázal na zajímavé doklady z hospodářských dějin, které svědčí o tom, že před průmyslovou revolucí byla péče o dělnictvo na svou dobu poměrně vyspělejší než péče bezprostředně po průmyslové revoluci. Uvedl, že průmyslová revoluce rozvrátila v hospodářství staré formy lidských vztahů, v nichž bylo mnoho kooperace i altruismu, podloženého do značné míry náboženskými prvky. Dovolával se Filipa Snowdena, který v jedné své knížce pravil, že průmyslová revoluce přišla velmi náhle a svými novými, mohutnými a prudkými silami zotročila nepřipravené lidi. Lidé nedovedli tyto rozpoutané síly zvládnouti a učiniti je včas obecně prospěšnými. Potom pojednal Pistorius o základní formě péče o lidského činitele, o výběru a umístění dělníka ve vědeckém řízení práce prostřednictvím psychotechniky a lékařství. Podrobně probral otázku výběru a umístění, jejímž smyslem je zajistiti, aby pracovník pracoval úspěšně a spokojeně, což lze jen tehdy, když pomocí psychotechniky a lékařství je práce uváděna v souhlas s duševnostním a fysickým ustrojením dělníka. V přednášce byly zároveň podány ukázky vývoje ve výběru pracovníků, jak se utvářel ve Spojených státech amerických, z čehož vysvitlo, že potřeba vědecké péče o lidského činitele ve výrobě dostavila se dříve než vědy — psychologie a lékařství — byly připraveny dobře americkému průmyslu posloužiti. U nás máme situaci opačnou. Věda je připravena úspěšně pomoci, ale jejích služeb stále ještě průmysl používá velmi nedostatečně. V další části přednášky pojednal Pistorius o jiných formách péče o lidského činitele a vytyčil všechny hlavní formy této péče, jak je podává moderní literatura americká a tamější praxe. V závěru přednášky zdůraznil, že péče o lidského činitele byla by pro dělnictvo i pro podnikatele velmi málo prospěšnou, kdyby nebyla oživena duchem opravdového lidství těch, kdož ji provádějí a kdyby tento duch nebyl posilován přesvědčením, že mravní krása poměru člověka

k člověku vyplácí se nejen v životě soukromém a veřejném — ale i v hospodářství. Svůj výklad zakončil přednášející zdůrazněním, že má-li hospodářství prospívati lépe než dosud a nemá-li býti vysazeno škodlivým otřesům, musí býti jeho ústřední ideou člověk a jeho vlastnosti i potřeby.

Z Masarykovy sociologické společnosti.

Masarykova sociologická společnost konala dne 20. března t. r. valnou hromadu, na níž bylo z řad členstva upozorňováno, že Společnost nevyvíjí dostatečnou činnost. Předseda prof. dr. Foustka upozornil ve svém proslovu, že činnost Společnosti za minulé období není tak malou, jak z řad členstva bylo vytýkáno. Doznal, že přednášková činnost nebyla tak obsáhlá, jako v obdobích dřívějších, a tuto skutečnost omlouval velkým počtem přednášek, pořádaných v oboru sociální politiky a národohospodářství ostatními vědeckými institucemi a upozornil, že by byly přednášky Společnosti bývaly málo navštěvovány. Další závadou rozsáhlejší činnosti Společnosti byla jeho přílišná zaneprázdněnost v poslední době. Valná hromada schválila pak zprávu I. jednatele docenta dr. Chalupného a pokladní zprávu, přednesenou dr. Kotkem. Při volbách zvolen byl odstupující výbor a ten ve své schůzi 27. března zvolil předsedou Společnosti docenta dr. E. Chalupného, jeho náměstky prof. dr. I. A. Bláhu a prof. dr. J. Krále, I. jednatelem odb. radu V. K. Škracha, II. jednatelem dr. Z. Ullricha, pokladníkem dr. J. Kotka; dalšími zvolenými členy výboru jsou: arch. M. Bitterman, dor. dr. J. L. Fischer, dr. J. Kohn, posl. prof. dr. J. Macek, sen. F. Modráček, posl. dr. A. Štefánek, dr. Evžen Štern. Býv. předseda prof. dr. B. Foustka byl valnou hromadou zvolen čestným předsedou. Nové období činnosti Masarykovy sociologické společnosti bude zahájeno 8. května diskusním večerem o sociální filosofii Otokara Březiny.